

Kur pazaudējam 2,5 miljardus nodokļu ieņēmumu?

Atsaucoties uz biznesa medijā “Dienas Bizness” publicēto <https://www.db.lv/zinas/kur-pazaudejam-25-miljardus-nodoklu-ienemumu-517548> (08.08.2024)

Latvijas iekšzemes kopprodukts (IKP) ir par 8 miljardiem eiro mazāks, jo kopš 2008. gada mums ir par 169 tūkstošiem strādājošo mazāk un kā iedzīvotāju skaits, tā arī strādājošo skaits ik gadu valstī samazinās.

Cilvēku daudzums rūk

Latvija ir pasaules mēroga rekordiste iedzīvotāju zaudēšanā un pirmajā vietā, ja salīdzinām ar 1990. gadu. Šī cilvēku iztrūkuma dēļ valsts budžetā neienāk aptuveni 2,5 miljardi eiro, kas ir šo Latvijā neesošo strādājošo nesamaksātie nodokļi. Latvijā ir visnotaļ populāri runāt par to, ka galvenais un noteicošais ekonomikā ir produktivitāte un pievienotā vērtība. Proti, jo cilvēks strādā vairāk un saražo labāk, jo lielāks labums. Diemžēl, par iekšzemes kopproduktu runājot, tā domāt gluži nevar, jo nozīme ir arī cilvēku kopskaitam ekonomikā. Nozīme ir arī mazāk produktīviem darbiem, jo visi nevar būt programmētāji, kādam ir jākaplē bietes.

Kāpēc? Ja mēs paši neizaudzēsīm nevienu bieti, tās mums maksās pieckārtīgi. Ne tikai tāpēc, ka tās tālu jāved, bet arī tāpēc, ka mums pašiem nav. Vār ilgi stāstīt teorijas par pieprasījumu un piedāvājumu, bet atliek tikai neražot kādu produktu, kā tā cena pieaug. Tātad svarīgi ir, cik cilvēku vispār dzīvo valstī un arī cik no viņiem strādā, lai varētu aprūpēt pensionārus un izaudzināt topošos strādniekus – nodokļu maksātājus. Ar cilvēku daudzuma samazināšanu esam pasaules līderi. Rēķinot pret 1990. gadu, 2021. gadā Latvija no visām pasaules valstīm procentuāli bija zaudējusi visvairāk iedzīvotāju – 29,2%, pret 2000. gadu skaitot – 20,4%, bet pret 2008. gadu – 13,4%, tā stabili saglabājot trešo pozīciju pasaulē pēc iedzīvotāju skaita krituma, tā liecina Pasaules Bankas dati, kas publicēti Jura Paidera pētījumā pērn 4. jūlija Dienas Biznesā. Šis cilvēku zaudējums Latvijai nozīmē aptuveni 10 miljardus eiro mazāku IKP, nekā tas būtu, ja cilvēki vēl aizvien dzīvotu tepat.

Proti, kopš 2008. gada Latvija ir zaudējusi 169 tūkstošus strādājošo un arī bezdarbnieku ir kļuvis skaitliski mazāk. Strādājošie ir tie, kuri saražo šo IKP. 2008. gadā Latvijā strādāja 1,055 miljoni cilvēku, 2022. gadā to bija vien 0,886 miljoni. Ņemot jaunākus datus, iegūtu vēl lielāku ķezu, tomēr, ievērojot, ka dati jau apkopoti, turklāt dažādos griezumos, mēs necentīsimies dot pēdējo dienu iznākumu. Lielajos skaitļos viss ir pietiekami pareizi.

Kā top zaudējumu aprēķini?

J. Paidera pētījums, kas publicēts Dienas Biznesā šāgada 6. februārī, sniedz vienkāršu aprēķinu. Proti, rēķinot 2023. gada cenās, uz vienu strādājošo 2022. gadā bija 47,4 tūkstoši eiro liels IKP, savukārt 2008. gadā tajās pašās 2023. gada cenās – 36,5 tūkstoši eiro. Izmaiņu ietekmē gan produktivitātes pieaugums, gan dažādas investīcijas no malas, piemēram, Eiropas Savienības (ES) fondu naudas apjoma pieaugums. Proti, vidējā IKP summas uz strādājošo pieaugums vēl nenozīmē, ka esam kļuvuši visaptveroši produktīvāki, drīzāk ES naudu, ko saņemam, sadalām uz mazāku skaitu iedzīvotāju, un rezultātā tas veido lielāku vidējo IKP uz strādājošo. Līdz ar to, arī atpakaļ skaitot, ir jāņem vērā, ka pastāv ES fondu naudas pienesuma veidotā kļūda, tādēļ jau iepriekš izdarām noapaļojumu uz leju. Proti, tas strādājošo skaits, kas bija 2008. gadā, jeb

1,055 miljoni cilvēku, reizināts ar IKP uz iedzīvotāju 2022. gada gadījumā, dod nedaudz vairāk par 8 miljardiem lielāku rezultātu, kuru arī noapaļojam līdz 8 miljardiem. Operācijas ar vidējiem lielumiem vienmēr ir nedaudz kļūdainas, tomēr šī kļūda mūsu vērtējumā nepārsniedz 2% robežu, tādēļ šo aptuveno skaitli varam uzskatīt par pieņemamu tālākiem aprēķiniem.

Valsts paņēms trešdaļu

8 miljardi IKP, rupji rēķinot, dod aptuveni 2,66 miljardus nodokļos, lai arī nodokļu ieņēmumi no minētā skaita strādājošo ir nedaudz mazāki – aptuveni 2,5 miljardi eiro. Budžetu lielajos skaitļos rēķina vienkāršoti. Ja IKP ir lielums x , tad valsts nodokļos un nodevās saņems nedaudz mazāk par trešo daļu. Mēs tiecamies uz šo lielumu, tomēr Latvijas valstij to neizdodas sasniegt. Secinājums no šī nelielā sīkuma ir tāds, ka būtu labi Latvijā atgriezt ne tikai strādājošus cilvēkus, bet arī bērnus un pensionārus, kaut gan ražotājus interesē tikai strādājošie. Ekonomikā ir būtiski ne tikai vērtību radītāji, bet arī patērētāji: bērni, kuri iet uz skolām, pensionāri, kuriem vajag ārstus – arī tas veido IKP, ekonomikas apriti. Lai nauda kustētos, tā ir jātērē, un, lai to tērētu, ir jābūt nepieciešamībai.

Iespējamie risinājumi

Pēc Ārlietu ministrijas datiem, aiz mūsu valsts robežām atrodas aptuveni 450 tūkstoši Latvijas valstspiederīgo. Nav gluži tā, ka valstiskā līmenī nekad nebūtu bijusi vēlme atgriezt šos cilvēkus mājās. Ir bijušas izpušķotas remigrācijas programmas un plāni, arī šobrīd visos plānošanas reģionos notiek darbs, uzskaitot pārbraukušos, cenšoties viņiem piedāvāt nepieciešamo. Īsāk – uz remigrāciju strādā noteikta sistēmas daļa, tomēr tikai nosacīti veiksmīgi, jo statistika vēl aizvien rāda, ka zaudējam savus cilvēkus vairāk nekā atgūstam. Ja vien mājās pārbrauktu kaut 80 tūkstoši strādājošo, kas nozīmē, ka dzimtenē jāatgriež aptuveni divas reizes vairāk cilvēku, tad mēs palielinātu IKP par 5 miljardiem bez īpašas piepūles un iecerētais ekonomikas dubultošanas plāns šķistu vieglāks par vieglu.

Jau nākamajā gadā pēc tāda skaita pilsoņu atgriešanās dzimtenē valsts saņemtu vismaz miljardu (!) nodokļos vairāk. Tas noteikti ir motīvs apdomāt, ko darām nepietiekami. Diemžēl, ja patiesi un uzreiz šāds skaits valstspiederīgo atgrieztos, mums būtu pamatīga problēma. Pirmkārt, nebūtu, kur dzīvot, otrkārt, skolas, bērnudārzi un pārējā infrastruktūra tam nav gatava. Ekonomika ir sarāvusies, un tas nav balons, kuru var ātri piepūst. Otrs risinājums, lai cik banāli tas skanētu, ir dzimstības veicināšana. Visi argumenti, ka sievietes nevēlas dzemdēt, vīrieši ir alimantu nemaksātāji, patiesībā ir viena būtiska fakta sekas. Par vidējo algu ir grūti uzturēt trīs bērnu ģimeni. Jau iepriekš publicējam šajā rubrikā skaitļus, kas balstīti valsts noteiktās alimantu summās, pierādot, ka, saņemot minimālo algu, divi vecāki nespēj uzturēt divus bērnus.

Ģimenes bērnu radīšanas periodā ir tik neaizsargātas, ka apstājas jau pie pirmā pēcnācēja. Mūsu ekonomiskā sistēma ir pret bērniem, un tas ir jāmaina, citādi nekāda veiksmē remigrācijā neglābs. Visbeidzot, strādājošo ievēšana no ārvalstīm, ko sirsnīgi apkaro atsevišķas politiskās partijas, ir jāpadara par iespējamu. Ir saprotams, ka, runājot par augstas pievienotās vērtības noteicošo lomu ekonomikā, esam aizbiedējuši vienkāršā darba darītājus, bet arī viņi ir nepieciešami. Darba vīzas, regulēta kustība, stingra uzraudzība un ārvalstu darbinieku rotācija nodrošinās nepieciešamo skaitu īstermiņā, cels algu līmeni un ilgtermiņā vilinās mājās savējos.

Patiesība ir tāda, ka šobrīd, lai pārvilinātu mājās savus pilsoņus, Latvijai ir jāspēj ekspluatēt viesstrādniekus, lai infrastruktūra tiktu atgriezta kondīcijā, kas domāta 2,5 miljoniem iedzīvotāju, nevis visiem spēkiem tas jāapkaro. Ekonomika atkal ir jāpalielina, lai rastos vieta,

kur atgriezties, pēcāk var viesstrādniekus sūtīt mājās. Ja ir vēlme ekonomiku palielināt strauji, tad viesstrādnieku ievešana ir nevis kaitniecība, bet līdzeklis mērķa sasniegšanai. Kuram tas rūp?